

cessarium, ut scientia simplicis intelligentiae adsignificat omnia possibilia, seu rerum essentias in statu possibilitatis necessarias. Alia adsignificant terminum *ad extra* pro aliqua differentia temporis existentem, et ideo non absolute necessarium sed Deo liberum; non tamen denominatio perfectionis incipit cum actuali existentia termini. Exemplum habes in scientia visionis relata ad creaturas. Postremo alia denominantur ab actuali existentia termini adsignificati, ut sunt creatio, dominium, providentia etc. Prima sunt necessaria et ab aeterno, secunda sunt ab aeterno sed secundum formalem denominationem libera, postrema secundum formalem denominationem et libera sunt et in tempore incipiunt. Quod ut rite intelligatur, in omnibus huiusmodi attributis secundo et tertio loco memoratis duo spectari debent: unum est perfectio in Deo, quae est sane necessaria et aeterna; alterum est terminus externus non necessarius et temporaneus, ex quo sumitur denominatio, sed qui non est perfectio in Deo. Dum ergo Deus dicitur creator, Dominus, provisor, sanctificator, fundamentum harum denominationum consideratum in Deo est perfectio necessaria et aeterna intellectus, voluntatis, potentiae; quod autem extra Deum est creatum, subditum, directum, sanctificatum, non addit Deo perfectionem, licet ex eo desumantur illae denominationes.

3° Si perfectiones paulo ante enumeratae diligentius considerentur, facile appareat, transcendentes et gradus substantiales in ipsis creaturis et ut a nobis concipiuntur, non intelligi ut aliquid accedens et superadditum ad esse substantiale, sed potius ut diversas rationes et expressiones ipsius esse; idemque fere de perfectionibus dicendum, quae negationibus designantur. Intellectus vero, voluntas, potentia et perfectiones cum his nexae, quatenus spectantur in suis actibus, concipiuntur a nobis, ut PP. loqui solent, tamquam aliquid circa essentiam et quodammodo essentiae accedens. Hinc in nostro modo concipiendi fundamentum habet perfectionum Dei distributio altera a pluribus theologis adoptata in *proprietates (absolutas)* et in *attributa proprie dicta*.

Haec distinctio posterior ordinem rerum tractandarum nobis suppeditabit, ad servandum nexus logicum inter perfectiones, ut a nobis una ex altera intelliguntur. In sequentibus igitur capitibus huius Sectionis primum considerabimus *proprietates absolutas*, saltem quae diligentiores tractationem exigunt, in constituendo ordine habentes praeculmis internum dumtaxat rerum nexus, minime vero distinctionem conceptuum nostrorum per negationes aut affirmaciones. Deinceps dicturi sumus de attributis intellectus et voluntatis, quam potissimum spectabimus ut supernaturalem providentiam constituit et pro obiecto habet salutem hominum.

## CAPUT II.

### DE PLENITUDINE PERFECTIONIS IN ESSE ABSOLUTO.

#### THESES XXII.

*Plenitudo absolutae perfectionis in Scripturis exprimitur per nomen Dei qui est.*

« Nomen, qui est (όνομα), a Deo ipso revelatum 1° proprium nomen  
» Dei est significans immediate ipsam substantiam Dei non autem, ut  
» quibusdam eruditis visum est, efficientiam vel specialem relationem  
» Dei ad populum Israel, idque ita ut nullam admittens significationem  
» analogicam sit nomen incommunicabile; 2° designatur hoc nomine, ut in  
» Scripturis expressum est, ipsum *absolutum Esse actu tamquam essen-*  
» *tia Dei et tamquam plenitudo perfectionis.* »

I. Decem Dei nomina s. Hieronymus enumerat ep. 25. ad Marcellam: *El, Elohim, Eloe, Sabaoth, Elion, eser ieje, Adonai, Ia, τετραγραμματον ineffabile*, quod his litteris scribitur iod, he, vau, he; quod quidam non intelligentes propter elementorum similitudinem, quam in graecis libris repererint, ΙΙΙΙΙ legere consueverunt”; *Saddai* (1). Ex his proprie substantiva sunt solum quatuor *El, Elohim, Adonai, Iehovah* (2); reliqua vel differunt ab uno aliquo ex

אל. אלהים. אלה. צבאות. עלון. אשר אהיה. אדני. (1)  
וְה. יהוה. שדי.

(2) Latina scriptio haec nominis יהוה ex longo iam tempore invanuit, licet plerisque ea pronuntiatio non videatur esse, imo certo non sit

enumeratis fere sola forma grammatica: *Eloah, ascher ehjeh, Jah*; vel sunt epitheta designantia aliquod Dei attributum: *Eljon, Schaddai*; vel designant terminum externum divini dominii: *Sabaoth*. Ex quatuor primis *Adonai* (Dominus, ὁ κυριος) adsignificat terminum externum. Duo alia *El* et *Elohim* eodem plane modo usurpantur ut latinum nomen *Deus*; quidquid enim censeas de horum nominum etymologia (1), in usu loquendi certe significant supremum numen potentia ac maiestate supereminens, quod ex rei quidem veritate nequit esse nisi unum; sed falsa opinione possunt tamen putari numina plura: « nam etsi sunt qui dicantur dii sive in coelo sive in terra, siquidem sunt dii multi et domini multi, nobis tamen unus est Deus » 1. Cor. VII. 5. Unde licet penes eos, qui recte de supremo numine sentiunt, nomina haec (*El*, *Elohim*, *Deus*) significant unum Deum in sua substantia; nihilominus etiam adhibentur ad designandos deos falsos, et ita induunt velut rationem appellativorum. Contra vero τετραγραμματον יהוה omnino est *nomen proprium* veri Dei, nec umquam usurpatum ad quidvis aliud designandum. Discrimen hoc inter nomen proprium et quodammodo appellativum optime percipitur in iis locis, ubi de Deo sub nomine יהוה praedicant Scripturae, quod ipse solus est *El* vel *Elohim* in oppositione et ad exclusionem falsorum deorum. « Scito ergo hodie, quod Dominus (יהוה) sit Deus (*Elohim*) in coelo sursum et in terra deorsum, et non sit aliis » Deut. IV. 32; « Domine Deus (יהוה) tu coepisti ostendere... manum fortem; neque enim est alias Deus (*El*) vel in coelo vel in terra,

genuina. Non tamen verum est, quod aiunt Lud. Capellus et ex ipso Gesenius, primum fuisse Galatinum ineunte saec. XVII, qui hisce litteris *Iehova* usus sit, cum iam saec. XIII. apud Raymendum Martinium (Pug. Fidei P. III. dist. 2. c. 3. n. 4.) idem sit modus scribendi. Satis multa de pronuntiatione huius nominis disputat Gesenius in Thesauro T. II. p. 575. sqq.

(1) Nomen *El* Deum significat ex attributo *potentiae*, et probabiliter eadem est etymologia nominis *Elohim*. Verba enim arabica significantia *iurare, timere, colere*, ex quibus aliqui voluerunt nomen *Elohim* derivare, videntur potius ipsa derivata ab hoc nomine (vide Gesenii Thesaurum T. I. p. 49. 94.).

qui possit facere opera tua » ib. III. 24. et aliis locis pluribus.

Cum hac proprietate nominis connexa est eiusdem *incommunicabilitas*; utraque autem explicanda ex modo significandi. Reliqua omnia nomina, non excepto hoc ipso graeco et latino nomine *Deus*, ex efficientiis Dei desumiss. Patres frequenter docent (1); unde quando homines has efficientias falsis numinibus adscribunt, ea etiam in Scripturis vocantur dii, θεοι, אלהים non sane ex rei veritate sed ex hominum opinione; ex rei enim veritate sunt et vocantur « mendacium, vanitates, nihilum » (2). Praeterea quia Deus iis nominibus appellatur, quatenus ex efficientiis cognoscitur, eadem se habent instar attributorum *affirmantium*, quorum aliqua imitatio reperitur in creaturis; unde in ipsis Scripturis nomen Deus, θεος, אלהים significatione quadam analoga (numero tamen plurali tantum, vid. Tract. de Incarn. th. III.) transfertur ad designandos angelos, vel homines Dei auctoritate fungentes. Cf. s. Thom. 1. q. 13. aa. 8. 9. 10.

At vero nomen יהוה ex nullis desumptum est Dei efficientiis. Neque enim Deus hoc nomine (*qui est*) appellatur tamquam exemplaris et efficiens causa existentium creaturarum; sed imo, ut mox patet, hoc nomine tamquam ον, tamquam *qui est per essentiam*, opponitur omnibus, quae praeter ipsum concipi possunt. Adeoque significatum hoc nomine se habet instar perfectionum, quas nos negationibus exprimimus, seu quas non per similitudinem sed per remotionem imperfectionis in creaturis repertae quadamtempus concipiimus. Ipso igitur nomine significatur eminentia essentiae (ὑπερουσια) et perfectio formaliter ut incommunicabilis; ex quo fit, ut nullam admittat significationem analogicam, nec proinde transferri possit ad designationem aliorum, quae per participationem habent similitudinem Dei, vel quibus per errorem aliqua adtributa et efficientiae Dei adscripta fuerint, atque ita sit nomen prorsus incom-

(1) Vide Petavium 1. VIII. c. 8.

(2) הָלֵלִים. אלהים

municabile, sicut ad extra incommunicabilis est essentia quam significat (1).

Haec proprietas nominis יהוה et significatio ipsius *Esse* divini comprobatur ex contextu ipso Exod. III. 13. 14. coll. VI. 3, ubi Deus hoc nomine sese revelavit. « Ait Moyses ad Deum: ecce ego vadam ad filios Israel, et dicam eis: Deus patrum vestrorum (אֱלֹהִים אֲבֹתֵיכֶם) misit me ad vos. Si dixerint mihi: quod est nomen eius? quid dicam eis? » Non sufficit Moysi scivisse « Deum patrum », qui vocavit et protexit Abraham, Isaac, et Israel, quem ipsi coluerunt ut Deum omnipotentem (אֵל שָׁדֵן VI. 3.); sed quaerit manifesto in oppositione ad nomen appellativum *Deus אלּהִים* nomen proprium, quod sit incommunicabile, ut non tribuatur alteri. Deus respondens huic Moysis postulationi declarat imprimis ipsam *actualem necessariam existentiam* velut notam distinguentem, ex qua ipse solus appellari possit. « Dicit Deus ad Moysen: Ego sum qui sum » (אֶהָיָה אֲשֶׁר אָהָיָה) (2). Inde ex hoc actu *esendi* nomen proprium, quod quaesierat Moyses, derivat tamquam illud, quo ipse se ipsum edicit: « sic dices filii Israel: qui est (hebraice אֶהָיָה *Ego sum*, h. e. qui seipsum quid sit, enuntiat hoc verbo: *Ego sum*) misit me ad vos. » Postremo formam primae personae אֶהָיָה qua seipsum enuntiat quid sit, mutat in alteram vel substantivam vel tertiae personae הָוָה, qua appelletur a suis fidelibus: « haec

(1) Apposite de hac nominum Deiratione scribit R. Maimonides in libro Moreh Nevochim (apud Martinium Pug. Fid. P. III. dist. 3. c. 2. n. 9.): « Omnia nomina creatoris benedicti inventa in Scripturis derivata sunt ab operibus praeter unum nomen יהוה, et est nomen praecisum creatoris benedicti. Et propter hoc vocatur *nomen explicitum* (שם המפורש). Hoc sibi vult, quod significat ipsam substantiam creatoris, quacum nulla est participatio.... Ideo celsitudo istius nominis tanta reputatur, quia significat substantiam et essentiam creatoris. »

(2) Forma אֶהָיָה non designat tempus futurum quasi diceretur: ero qui ero; sed tempus est ἀορίστος seu potius abstractus ab omni temporis relatione (cf. Gesenii Grammat. maior. §. 206. n. 2.). Patet id evidenter non solum ex utraque versione graeca et latina, sed etiam ex usurpatione per modum substantivi in eodem hoc versiculo 14: « אֶהָיָה misit me ad vos. »

dices filii Israel: Dominus יהוה Deus patrum vestrorum, Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob misit me ad vos; hoc nomen mihi est in aeternum. » Instituta collatione cum postulatione Moysis et cum commate praecedente non potest, ut aliquibus visum est, designatio « Deus patrum » haberi tamquam nomen impositum; sed nomen proprium est יהוה, appositum autem « Deus patrum » declarat, ipsum verum Deum, cuius nomen est οὐ, esse Deum qui elegerat Abraham, Isaac et Iacob et semen eorum.

Ex toto hoc contextu clara est imprimis nominis יהוה proprietas, clarum est. deinde, quod potissimum quaeritur, hoc nomine directe significari ipsum *Esse* Dei, non autem fidelitatem in praestandis promissis, ut recentiores quidam censuerunt. Id enim demonstrat a) ipsa nominis etymologia et declaratio a Deo ipso data. b) In significatione absoluta ipsius *Esse* nomen explicatur in Scripturis ipsis Apoc. I. 4. 8; IV. 8: ἀπό οὐ καὶ οὐ γένεται οὐ ἐρχομένος; in qua nominis resolutione forma temporis indefiniti declaratur velut unitas praeteriti, praesentis et futuri, quod nihil est aliud quam negatio successionis, ac proinde eminentia supra omnem temporis relationem. c) In hunc sensum nomen intellexerunt antiqui interpres omnes Iudei aequae ac Christiani. d) Interpretatio illa recentior falso nititur supposito. Putant enim Exod. VI. 3. nomen יהוה intelligi non posse, nisi quatenus Deus exhibetur fidelis in exequendis iis, quae promiserat, quia hoc solum sensu verum ipsis videtur, Deum quatenus est יהוה, patriarchis non se manifestasse. At vero aliud est fidelitatem in promissis servandis directe significari nomine, et aliud, hanc fidelitatem consequi ex eo quod nomen significat; illud prius negamus, hoc alterum concedimus.

Quod autem pertinet ad quaestionem, utrum ipsum nomen יהוה etiam materialiter spectatum fuerit primo revelatum Moysi Exod. III. 14; dicimus ab illa non pendere causam, quam nunc agimus. Si enim propter nomina et dicta nonnulla, quae occurrunt iam ante hanc theophaniam, e. g. Gen. XV. 7. 8; XXII. 14, contendant, nomen iam pridem fuisse cognitum, saltem concedere necesse est rem signifi-

cata nomine fuisse distinctius revelatam Moysi l. c. Hoc enim ad minimum dicitur Exod. VI. 3. Iam vero quo quaeso argumento demonstrabunt, revelationem hanc distinctiorem solum referri ad Dei fidelitatem aut specialem providentiam erga populum Israel, et non potius ad ipsam perfectionem essentiae divinae, ex qua utique illa fidelitas in promissis praestandis consequitur? « Sub lege, inquit s. Thomas, facta est revelatio prophetica de his, quae pertinent ad fidem deitatis, excellentius quam antea... Unde Dominus dicit Moysi: ego Dominus, qui apparui Abraham, Isaac et Iacob in Deo omnipotente, et nomen meum Adonai (אֲדֹנָי) non indicavi eis; quia scilicet praecedentes Patres fuerunt instructi in fide de omnipotentia unius Dei, sed Moyses postea plenius fuit instructus de simplicitate divinae essentiae, cum dictum est ei; Ego sum qui sum » S. Th. 2. 2. q. 174. a. 6. Ceterum verba Dei Exod. VI. 3. ita habent, ut omnino videatur negari manifestatio antecedens ipsius nominis יהוה<sup>(1)</sup>. Hoc si admittitur, necesse est dicere usurpationem huius nominis in Genesi etiam in locis paulo difficultioribus Gen. XV. 7. 8; XXII. 14. esse per figuram *anticipationis* (2).

(1) « Qui apparui Abraham, Isaac, et Iacob in Deo omnipotente (sub hoc nomine Deus omnipotens; appellans me et appellatus ab eis Deus omnipotens) et nomen meum יהוה non indicavi eis» (בְּאֵל שֶׁדַי). In duabus incisis directe et immediate oppositio est inter nomen meum proprium יהוה et inter *appellationem* אל שֶׁדַי; illud patriarchis ignotum, haec nota fuisse dicitur.

(2) Difficultas etiam movetur ob nomina propria composita ex יהוה quae iam ante revelationem factam Exod. III. dicuntur occurtere. Verum hoc argumentum potius retorqueri potest. Cum enim huicmodi nomina composita posteriori tempore sint frequentissima, ex priori aetate non nisi duo citantur יהושע (Iosue filius Nun) et יוחабד Iochabed mater Moysis (Exod. VI. 20; Num. XXVI. 5. 9.). Sed filius Nun prius vocabatur יהושע et a Moyse demum accepit nomen יהושע Num. XIII. 8. 16. din post revelationem in Horeb. In nomine altero facile potest supponi mutatio ex אליכם mutatum est in יואקيم 4. Reg. XXIII. 35. cf. 1. Paral. III. 15. In libro Iudith IV. 11. in vulgata latina summus sacerdos vocatur Eliachim; idem XV. 9. habet nomen Ioacim; in versione graeca utroque loco nominatur Ιωακειμ aut Ιωακειου; idemque

II. Quae hactenus diximus, pertinent magis ad determinandam significationem *nominalis*, ut constet, qui sit terminus significatus. Nostra autem interest scivisse modum significandi, ut ex eo (quantum fieri potest) intelligamus rem significatam, *quid sit*. Dicimus itaque, hoc nomine אֲדֹנָי Exod. III. 14. ipsum *Esse actu* definiri tamquam essentiam divinam, et consequenter in Scripturis declarari ipsum *Esse absolutum* ut plenitudinem absolutae perfectionis.

1º Deus l. c. non obscure ipsa formâ enuntiationis declarat ipsum *Esse actu* tamquam suam essentiam, tamquam id quo respondetur ad quaestionem, *quid sit Deus* (το τι ἐσίναι, quod Scholastici dixerunt *quod quid esse, et quidditatem*). Nam antequam nomen ipsum אֲדֹנָי vel יהוה sibi tribuit et Moysi manifestat, velut per quandam definitiōnem declarat rem illo nomine significatam. Definitio est: « Ego sum qui sum »; ubi manifesto terminus *qui sum* constituit praedicatum, et ideo enuntiat de subiecto *Ego, quid sit*. Aequivalet ergo sententia huic alteri: ego sum *ipsum Esse*; ergo *ipsum Esse* enuntiatur a Deo tamquam sua *quidditas* seu essentia. Possumus id aliquatenus illustrare comparatione cum essentia creaturae. Essentia creaturae per se est in statu obiectivae possibilitatis, nec nisi voluntate omnipotentis educitur in statum realis existentiae; *esse* igitur non est de conceptu essentiae creaturae, sed ei per causam efficientem supervenit. At quia in Deo essentia est ipsum *Esse*, non magis potest concipi essentia Dei in statu possibilitatis et citra *Esse* actuale quam essentia creaturae in statu impossibilitatis; sicut enim obiectiva possiblitas ingreditur ipsam essentiam creaturae, ita ipsum *Esse* actuale est essentia eius qui dicit: *Ego sum qui sum*. Enuntiatur ergo directe et formaliter hac locutione, et proinde etiam nomine proprio Dei *Ego sum vel qui est*, necessarium *Esse* Dei, cuius nulla est causa nec ratio alia quam intestina quidditas et essentia ipsa Dei, quod nos efferrimus videtur esse, qui 3. Reg. XVIII. 18; Is. XXII. 20. dicitur אליקים prae- positus domus (cf. Welte Introd. II. deuteroc. c. 4. §. 26.). Hebrei nempe magis ad sensum quam ad litteras et sonum nominum attendebant. Cf. cl. P. Patrizi de Evangel. I. III. dissert. IX. c. 2. n. 5.